

BEHEERSPLAN ONROEREND ERFGOED

Onze-Lieve-Vrouw van Lourdesgrot Grotenberge

Naam van het onroerend erfgoed:
Onze-Lieve-Vrouw-van-Lourdesgrot

Ligging (gemeente, deelgemeente, adres):
ZOTTEGEM, Grotenberge, Grotstraat z.nr.

Beheersplan opgemaakt door (naam en adres):

HEKATE erfgoedonderzoek

Bostsestraat 1

3300 Tienen

www.hekate.be

Opdrachtgever (naam en adres):

Kerkfabriek Sint-Pietersbanden en Sint-Berlindis Grotenberge

Zavel 15

9620 Zottegem – Grotenberge

PROVINCIE OOST-VLAANDEREN, Zottegem (Grotenberge): Onze-Lieve-Vrouw van Lourdesgrot
BEHEERSPLAN

INHOUD

1.	IDENTIFICATIE.....	5
1.1.	Administratieve gegevens.....	5
1.2.	Perimeter van het beheersplan	5
2.	HISTORISCHE NOTA	6
3.	INVENTARISATIE HUIDIGE TOESTAND	12
3.1.	Context/omgeving	12
3.2.	Exterieur.....	12
3.3.	Interieur.....	13
3.4.	Inventarisatie roerende goederen.....	14
3.5.	Omgevingsaanleg.....	14
4.	ERFGOEDWAARDEN.....	15
4.1.	Vastgesteld bij ministerieel besluit van 16 januari 2004: de historische waarde	15
4.2.	Aanvullende erfgoedwaarden zoals gedetecteerd tijdens het historisch onderzoek.....	15
	<i>De historische, in casu architectuurhistorische waarde .....</i>	15
	<i>De technische waarde.....</i>	15
	<i>De volkskundige waarde.....</i>	16
5.	BEHEERSVISIE EN DOELSTELLINGEN	17
5.1.	Basisprincipes.....	17
5.2.	Beheersdoelstellingen voor het gebouwd erfgoed	17
5.3.	Beheersdoelstellingen voor de omgeving	19
5.4.	ZEN-erfgoed	19
6.	MAATREGELEN	20
6.1.	Maatregelen op korte termijn	20
6.2.	Maatregelen op middellange termijn (binnen drie jaar).....	20
	Totaalrestauratie van de grot, muren en hekwerk (fase 1)	20
	Herstel parkje (fase2)	20
6.3.	Onderhoudswerken.....	20
6.4.	Lijst van werken.....	21
7.	OPVOLGING EN EVALUATIE.....	24
7.1.	Bijkomende premie van 10% voor 'voorbeeldige beheerders'	24
7.2.	Overgangsbepalingen:	24
7.3.	Het onderhoudslogboek	24
8.	EXTRA TOEVOEGINGEN.....	27

PROVINCIE OOST-VLAANDEREN, Zottegem (Grotenberge): Onze-Lieve-Vrouw van Lourdesgrot
BEHEERSPLAN

1. IDENTIFICATIE

1.1. Administratieve gegevens

Naam van het onroerend erfgoed:

Onze-Lieve-Vrouw-van-Lourdesgrot met omgeving

Beschermingsbesluit(en)

De grot met omgeving is beschermd als monument bij ministerieel besluit van 16 januari 2004.

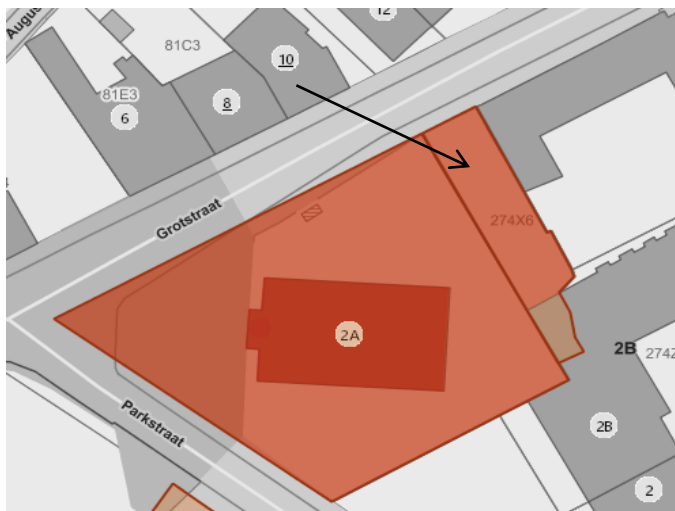
Kadastrale ligging

Zottegem (Grotenberge), 4de afdeling, sectie A, 274 X⁶

Juridische toestand

- Beschermd als monument bij ministerieel besluit van 16 januari 2004: 'Onze-Lieve-Vrouw-van-Lourdesgrot'
- Vastgesteld bouwkundig erfgoedrelict: ID 208919
- Vaststellingsbesluit van 28 november 2014: ID 5825
- Gewestplan: gebied voor gemeenschapsvoorzieningen en openbare nutsvoorzieningen

1.2. Perimeter van het beheersplan

Bron: www.geo.onroenderfgoed.be

De perimeter van het beheersplan valt samen met de perceelgrens van de Lourdesgrot. De zwarte pijl duidt het perceel aan.

2. HISTORISCHE NOTA

De Onze-Lieve-Vrouw-van-Lourdesgrot is gelegen in de Grotstraat in het dorpje Grotenberge, een deelgemeente ten noordoosten van de stad Zottegem. Het gebied maakt deel uit van de Vlaamse Ardennen en wordt doorkruist door de Gentse Steenweg. Grotenberge is gelegen op een heuvel, met een hoogte van circa 87 meter¹, in een gebied dat gekenmerkt wordt door zijn zandlemige ondergrond. Het dorp watert voor een groot deel af in de Zwalmbeek in het westen en in de Ter Erpenbeek in het oosten².

Grotenberge zou ontstaan zijn in 1181 en maakte deel uit van het vrij-eigendom Zottegem. De kerk stond onder het patronaatschap van de norbertijnenabdij van Mont-Saint-Martin en was tot in 1802 geen zelfstandige parochie maar een annex van Erwetegem³. De naam Grotenberge zou letterlijk slaan op 'grote berg' maar zou volgens zijn schrijfwijze 'Grothemberge' (genoteerd in de 13de eeuw⁴) ook kunnen verwijzen naar een persoonsnaam. Eertijds werd het gebied ook benoemd als Breivelde, wat zoveel betekent als een breed en uitgestrekt veld. Deze aanduiding komt onder andere voor in het schepenenboek van de keure van de stad Gent (1492-1493): 'tgoed te Grootenberghe, daer ment theet te Breiveelde⁵ en wordt nog vaak in de volksmond gebruikt. Ook de Villaretkaart⁶ (1745-1748) maakt gewag van deze benaming: 'Bryvelde ou Grootenberghe'.

Afb. 1. Afbeelding op de Ferrariskaart (1771-1778) van het straatdorp Grotenberge (rode cirkel) met ten zuidoosten daarvan het gehucht Grotenberge Driesch waar later de kerk met klooster en grot wordt gebouwd (zwarte cirkel). Bron: www.geo.onroerenderfgoed.be.

¹ Gemeten volgens het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, digitaal terreinmodel 1m; www.geopunt.be.

² Volgens het VHA-waterloopsegmenten; www.geopunt.be

³ VAN BOCKSTAELE, *Grotenberge, Kerk en parochie*, 7.

⁴ Twee charters van 1235 en 1238 geven deze schrijfwijze weer; DE POTTER en BROECKAERT, *Geschiedenis van de gemeenten behorende tot het huidige Zottegem*, 109.

⁵ Idem.

⁶ Zie bijlage 2: Cartografische Bronnen: figuur 1.

Bij optekening op de Ferrariskaart uit 1771-1778 (afb.1) wordt Grotenberge afgebeeld als een straatdorp met ten zuidoosten het gehucht "h(ameau) Grootenberghe Driesch" dat omgeven wordt door akkerland, bos en boomgaard en waarbij de kerk toen nog gelegen was aan de Kerkstraet – nu de Grotenbergestraat. Het ruime driehoekige perceel waar later de kerk met klooster en grot worden opgericht, staat aangeduid als boomgaard, omsloten door het reeds zichtbare stratenpatroon van de Grotstraat, de Parkstraat, Grotenbergestraat en de Gentse Steenweg. Deze locatie wordt tot in de 19de eeuw op historische kaarten aangeduid als 'driesch' wat staat voor een verarmd bouwland dat als weiland of schapenweide wordt gebruikt⁷.

In 1853-1855 werd in de westelijke hoek van het *driesch* de huidige neogotische kerk opgericht naar ontwerp van architect Jan-August Clarysse (1814-1873). Twintig jaar later, in 1875, werd naast de kerk het klooster gebouwd, toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes⁸, op kosten van August De Rouck (1805-1881)⁹. Hij had de ambitie om in Grotenberge een vrouwelijke kloostergemeenschap te stichten en richtte zich daarbij tot de zusters van H. Vincentius a Paulo van Deftinge. Hun opdracht bestond erin onderwijs te verstrekken aan meisjes en een toevluchtsoord te zijn voor mannelijke en vrouwelijke bejaarden, zieken en weesmeisjes.¹⁰ De zusters zouden in 1883 het bestuur in eigen handen nemen en het onderwijs verder uitbreiden.¹¹ Samen met de bouw van het klooster werd ook de aanpalende Mariagrot gebouwd (afb.2) die op 10 oktober 1875 plechtig werd ingehuldigd¹².

---

⁷ *Driesch*, Historische woordenboeken Nederlands en Fries, www.gtb.inl.nl (Laatst geraadpleegd op 29 november 2018). Zie bijlage 2: Cartografische Bronnen: figuur 4-7.

⁸ DE WOLF, *Acht eeuwen geschiedenis*, 167.

⁹ Jurist August De Rouck stelde zijn leven en familiefortuin ten dienste van de uitbouw van de katholieke werken. Hij was actief in zijn geboortestad Zottegem, in Gent en in Noord-Frankrijk. In de zomer vertoefde hij vaak op zijn domein in Grotenberge, dat zich tegenover de kerk bevond, en steunde hij de parochie bij het oprichten van de zondags school en werkschool (1853), het Sint-Vincentiusvennootschap (1854), de kloostergemeenschap van de zusters Franciscanessen en de meisjesschool (1875-1877) alsook de jongensschool (1880); DE WOLF, 'De kerk van Grotenberge', 167.

¹⁰ DE WOLF, *Acht eeuwen geschiedenis*, 170.

¹¹ Het onderwijs werd in 1879 ook uitgebreid naar een jongensafdeling. Vanaf 1883 namen de religieuzen het bestuur in eigen handen en werden ze in 1894 aanvaard als reguliere Derde Orde. In 1921 opende er een privé-kostschool en internaat. Midden de jaren 50 zou een fusie van de kloosters van Evergem en Grotenberge met Velzeke ontstaan met als officiële benaming De Grauwzusters –Pertinenten van de H. Franciscus van Velzeke. Het klooster zou zich verder uitbreiden: in 1957 werd een middelbare school geopend op de site; in 1963 een school voor Bijzonder Lager Onderwijs (B.L.O); vanaf 1970 een hogere cyclus Economische afdeling; en in 1971 werd aan het B.L.O een revalidatiecentrum toegevoegd; DE WOLF, *Acht eeuwen geschiedenis*, 176, 470.

¹² GENT, Rijksarchief, *Archief van de Kerkfabriek en de Parochie Sint-Pietersbanden en Berlindis te Grotenberge, 1640-2005*, nr. 590: Liber Memorialis (1534) 1855-1940; Zie bijlage 2: Archivalische bronnen: figuur 18.

Afb. 2. Postkaart van de grot (s.d.) waar het rotswerk links van de grot nog doorloopt, er nog geen trappen aanwezig zijn op het ringvormig pad en er voor de grot bidbanken staan. Bron: HOEBEKE en VAN DEN BOSSCHE, *Beelden van toen*, 101.

Deze verering van Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes kadert binnen de christelijke geloofstraditie dat de maagd Maria van 11 februari tot 16 juli 1858 achttien keren verschenen is aan de jonge Bernadette Soubirous (1844-1879) in de grot Massabielle aan de Gave in het Franse Lourdes. De maagd Maria verscheen er als een witte gedaante met een witte sjaal om het hoofd, een blauwe ceintuur om haar middel, een rozenkrans in haar handen en een gele roos aan haar voeten¹³. Volgens Bernadette vroeg Maria om op de plaats van de verschijningen een kapel voor haar te stichtten, wat ook gebeurde. Dit luidde de start in van een bedevaart gestimuleerd door de wonderbaarlijke genezingen van het aanwezige bronwater. Nadat de paus in 1875 een replica van deze Lourdesgrot liet bouwen in de tuin van het Vaticaan, verrezen eenzelfde exemplaren op tal van plaatsen over heel de wereld, zo ook in Grotenberge. Deze 'filiaalheiligdommen'¹⁴ kregen in verloop van tijd vaak ook de functie van bedevaartplaats. Veel van deze grotten werden aanvankelijk gebouwd op privé-initiatief van religieuze instellingen, kapitaalkrachtige burgers of – naar het voorbeeld in Grotenberge – kloosterorden. Ze ontstonden er binnen de omsloten tuinen van kerken, kapellen en kloosters en vormden zo een afgesloten ruimte waar gelovigen in alle rust konden bidden¹⁵. De Lourdesverering zou in de 20ste eeuw nog twee maal een heropleving kennen: tijdens het Interbellum, in 1925 en 1933, wanneer Bernadette respectievelijk zalig en heilig wordt verklaard en na de Tweede Wereldoorlog in de jaren 1950-1960 wanneer de 100-jarige verschijning van Maria werd gevierd.

Lourdesgrotten kunnen opgedeeld worden in twee categorieën: de *vera effigies* (ware afbeeldingen) waarbij de vorm van de originele grot zo exact mogelijk werd nagemaakt, meestal op een schaal van

¹³ DE NIJS en MEULENLAMP, *Buiten de kerk*, 45.

¹⁴ CASPERS en MARGRY, *Bedevaartplaatsen in Nederland*, deel 1, 29.

¹⁵ DE NIJS en MEULENLAMP, *Buiten de kerk*, 25.

1:4, en de vrije kopieën of fantasiegrotten¹⁶. Opvallend is dat beide categorieën opgebouwd zijn volgens eenzelfde typologie. De toegang tot de grot is vaak afgesloten met een dubbel smeedijzeren hek. In de wand van de grot is bovenaan een nis uitgewerkt waarin een beeld van Onze-Lieve-Vrouw staat met daar links tegenover een knielende Bernadette. Onderaan de grot is een grote holte aanwezig waarin een kleine bidkapel wordt geplaatst. Het interieur en exterieur is vaak verrijkt met ex voto's, paternosters, dankbetuigingen en objecten allerhande om de genade van Maria af te smeken of als dank voor verkregen gunsten. Aan de grotten wordt ook gebeden en missen gevierd waarvoor altaren, preekstoelen en zitbanken als vast meubilair voorhanden zijn. De grot in Grotenberge is een vrije kopie waarbij de holte met bidkapel en Bernadette rechts van de maagd Maria gesitueerd zijn en bereikbaar via een omlopend hoger gelegen pad.

Voor de vervaardiging van dergelijke grotten hanteerde men een gespecialiseerde bouwtechniek, de cementrustiek. Deze techniek van het 'rotseren' of 'rocailleren' van Lourdesgrotten is nauw verbonden aan de wijze waarop tuindecoraties werden gemaakt. De eerste tuingrotten bestonden al in de klassieke oudheid en werden hernomen in de renaissance in Italië in de 15de en 16de eeuw, waarna deze trend zich verspreidde over West-Europa. Met de komst van de landschapstijl in Engeland in de 18de eeuw start ook de bouw van 'natuurlijke' grotten en rotsen. Hierbij werd vaak gebruik gemaakt van echte steen waarbij tras of kalkcement hoogstens als aanhechtingsmiddel werd aangewend. In Engeland werd eind 18de eeuw echter ook al pleisterwerk toegepast op een drager van baksteen en gaas door vader en zoon Joseph en Josiah Lane. Met de komst van het hoogwaardige Portlandcement rond 1860 in België werd het modelleren van grotwerken makkelijker waardoor grotere oppervlakten konden worden afgewerkt. Dit wil evenwel niet zeggen dat er onmiddellijk werd overgeschakeld op deze nieuwe techniek: kalkcement bleef nog jarenlang in gebruik. De belangrijkste vooruitgang echter in de bouw van Lourdesgrotten zette zich door dankzij de beschikbaarheid van kwalitatief beter cement en de uitvinding van het gewapend beton. Ook hier kan de oorsprong gevonden worden in de tuinkunst: Joseph Monier (1823-1906), tuinman te Versailles, paste voor een eerste maal deze techniek toe en ontwikkelde zo het *Système Monier*. Via verleende patenten werd deze techniek verspreid zodat onder andere de Gentse firma Picha frères in 1880 een dergelijk patent verwierf. Parallel hieraan ontwikkelde zich in de tweede helft van de 19de eeuw het rocailleren: een techniek van *trompe l'oeil* waarbij een object naar werkelijkheid wordt nagebootst. Hier staat de firma Janssens uit Westmeerbeek bekend als een van de grote bedrijven in het vervaardigen van kunstbeton. Verder produceerde ook de firma Blaton-Aubert (afb. 3) uit Brussel Lourdesgrotten, voornamelijk opgebouwd uit rotsblokken met hier en daar wat cementwerk.¹⁷

---

¹⁶ Idem, 47.

¹⁷ DE NIJS en MEULENLAMP, *Buiten de kerk*, 49-54.

BLATON-AUBERT.
te Schaarbeek-Brussel.

AGENTEN VOOR NEDERLAND:
Geenewegen & Co.,
AMSTERDAM.

Exposition et de l'Internationale Tainbow-Tasow-
stelling te Keulen, in het jaar 1875 gekroond, met
de gouden medaille en 500 mark, bezevens een
geekent van de duijpeke Kuiserlin, en op de Inter-
nationale Tainbow-Tasowstelling, in het jaar 1877
te Amsterdam gekroond, met een zilveren medaille
voor een model-got.

KUNSTMATIGE
ROTSSEN, GROTTEN, AQUARIUMS, enz.

Afb. 3. Reclame voor de firma Blaton-Aubert met een voorbeeld van een grot in rotsimitatie bestaande uit twee etages gecreëerd door het cirkelvormige pad dat erover loopt. Bron: Sempervirens, jaargang 1879, In: Tuinhistorisch genootschap Cascade, <http://www.cascade1987.nl/andre-stuurde-fotos-en-catalogus/> (laatst geraadpleegd op 13 november 2018).

Afb. 4. Detail uit het bedevaartvaantje 1884. Bron: VAN OPDENBOSCH, Grotenberge, 22.

Deze laatste techniek van vroege-cementrustiek, waarbij natuurstenen blokken aan elkaar worden bevestigd door cementmortel, werd toegepast voor de grot van Grotenberge. De grot die gesitueerd is tussen het voormalige klooster en de kerk, wordt voor het eerst afgebeeld op een bedevaartvaantje van 1884 (afb 4). De nis met Mariabeeld is bovenaan de grot ingewerkt en bereikbaar via een ringvormig pad. Een afbeelding van een holte in de grot wordt niet weergegeven. Deze grotholte komt wel voor op oude foto's en postkaarten die ons tevens nog andere informatie verschaffen over het oorspronkelijke uitzicht van de grot en haar omgeving¹⁸ (afb.2). Iconografisch materiaal uit het begin van de 20ste eeuw toont duidelijk aan dat de grot in Grotenberge geheel past in de 19de-eeuwse traditie waarbij landschappelijk aangelegde parken, maar ook klooster- en abdijtuinen werden verrijkt met follies in cementrustiek. De grot met uitwaaiierende wanden in rotsimitatie, die

¹⁸ Zie bijlage: Iconografische Bronnen: figuur 13-16.

toen nog niet volledig begroeid waren, maakt duidelijk onderdeel uit van een weldoordacht tuinconcept waarbij de omringende groenaanleg het intieme karakter van de plaats moest ondersteunen. In dit kader waren er altijd bidbanken aanwezig waar gelovigen even konden verpozen. De grot van Grotenberge zou overigens een eigen mirakel meemaken wanneer zuster Maria Gabriëlla er in 1910 op wonderbaarlijke wijze geneest¹⁹.

Door de bouw van de schoolvleugel aan de oostzijde van het perceel verdween op die plaats de muur met rotsimitatie en werden de twee venstertjes die uitgaven in de grot, dichtgemaakt. Ook het ringvormige pad, dat langsheen Maria en Bernadette leidt, had aanvankelijk geen trappen. In de loop der jaren verdween de tuinaanleg en werd nagenoeg het volledige perceel bedekt met rode mijnsplit, een typische halfverharding voor het derde kwart van de 20ste eeuw (afb.5).

Afb. 5. Luchtfoto (2018) Bron: www.geopunt.be

---

¹⁹ VAN OPDENBOSCH, *Grotenberge daer men 't heer Breyvelde*, 24.

3. INVENTARISATIE HUIDIGE TOESTAND²⁰

3.1. Context/omgeving²¹

De **Lourdesgrot**, opgetrokken in 1875 met de bouw van het klooster door August De Rouck, is gelegen in het centrum van het op een heuvel gelegen Grotenberge. De grot ligt verscholen tussen de kerk ten westen en de school – het voormalige klooster – ten oosten en zuiden, op een ommuurd perceel dat toegankelijk is via de Grotstraat en een pad aan de achterzijde van de kerk (bijlage 3, foto 1-2).

3.2. Exterieur²²

De noordwest georiënteerde **Lourdesgrot** is gelegen op een grotendeels afgesloten perceel waarbij de **hoofdingang** zich bevindt aan de Grotstraat. De **dubbele toegangspoort** is samengesteld uit **ronde gietijzeren stijlen** met **pijnappels** en **zwart geschilderd hekwerk** van **vierkante gepunte spijlen** en een met **kruis bekroonde makelaar** door middel van **klinknagels** aan de **I-vormige regels** bevestigd en versierd met **ringen** en **gespiegelde volutes** (bijlage 3, foto 3). Rechts van het hek ontleemt een **bakstenen tuinmuur** met **hardstenen deksteen** het zicht op de grot. De **muur** op een **hardstenen plint** met **afzaat** is voor het grootste deel met **klimop** begroeid en wordt geleed door **penanten** waarbij de **spiegels** worden afgelijnd door een **dubbele tandfries** (bijlage 3, foto 4). De oostelijke zijde van het perceel wordt afgebakend door de hoge zijgevel van de school waaraan een ijzeren witgeschilderde brandtrap is bevestigd die over het perceel van de grot hangt (bijlage 3, foto 5). De westzijde van de grot wordt van het kerkperceel gescheiden door een **bakstenen muur**, geopend door twee **toegangspunten**. De oorspronkelijke toegang (bijlage 3, foto 7- 10) bevindt zich ter hoogte van de grot waar in de **bakstenen muur**, afgezet met **rotsimitatie**, -een vermoedelijk midden 20ste eeuw- **vierkant smeedijzeren hek** is geplaatst waarvan het **gesloten onderste paneel** uitloopt op **vierkante spijlen**, versierd met **halfronde staven**. Onder de doorgang zijn sporen van **stalactietvorming** aanwezig. Door een latere, eerder ongelukkige ingreep werd een tweede brede toegang gecreëerd in de bakstenen tuinmuur (bijlage 3, foto 6).

De door **klimop overwoekerde grot** is een **vrije kopie** van de originele grot te Lourdes en werd ingeplant aan het uiteinde van het langgerekte perceel. De grot is opgevat als een **ruim rechthoekig verankerd bakstenen gebouw** onder **plat dak** waarbij de **voorzijde** en het **interieur** zijn uitgewerkt in **vroege cementrustiek**, een techniek waarbij **natuurstenen blokken** samengehouden worden door **cementmortel**. De **westelijke zijgevel** met **steunbeer** wordt beëindigd door een **tandfries** met **dropmotief** en is opengewerkt door een **rondboogvormig houten venster**, met **afgeronde hardstenen lekdrempel**, voorzien van een **gekleurde glas-in-lood met de afbeelding van Maria met kind en het opschrift 'Ave Maria'** (bijlage 3, foto 11-12). De **rondboogopening** is gedeeltelijk dichtgemaakt en ingevuld met een recente deur.

---

²⁰ Onderstaande elementen die in het vet worden weergegeven, duiden op de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.

²¹ Fotobijlage: foto 1.

²² Fotobijlage: foto 2- 20.

De voorzijde bestaat uit **twee etages** (bijlage 3, foto 13): een **grotholte** ingericht als **gebedsruimte** met daarboven een **kunstmatig opgetrokken berg** die verbonden zijn via een **omlopend**, deels **gecementeerd, getrapt pad** met **hardstenen boordstenen** (bijlage 3, foto 17-18). De **gebedsruimte** is toegankelijk via een **zwart geschilderd dubbel smeedijzeren hek met opgaand beloop naar de makelaar toe**, waarvan de **spijlen** bekroond zijn met **witgeschilderde franse lelies**, de **makelaar** met een **piek** en de **stijlen** met een **pijnappel** (bijlage 3, foto 14). Naast de ingang zijn twee **witmarmere platen** in het rotswerk aangebracht met opschrift 'Stil Zwijgen' en 'De Parochianen uit Sottegem uit Dankbaarheid 1914-1918' (bijlage 3, foto 15-16). Het **omlopend pad** leidt langsheen een **cementrustieke wand** tot aan een **nis met Mariabeeld**. Het **betonnen Mariabeeld, gepolychromeerd met wit gewaad en blauwe sjerp**, met **rozenkrans** om de arm en **rozen** aan haar voeten is niet het originele beeld net zoals het **betonnen beeld** van de **geknielde Bernadette** dat zich rechts van Maria bevindt (bijlage 3, foto 19-20).

De **grot** is sterk overwoekerd door klimop en gaat ook deels schuil achter een hoge rododendron. Op de grot zelf zijn **typisch muurvegetaties** terug te vinden zoals onder meer **brede eikvaren** (*Polypodium interjectum*) en **muurleeuwenbek** (*Cymbalaria muralis*) (bijlage 3, foto 25).

Voorlopig valt de bouwfysische toestand mee en is er geen toetredingsgevaar voor bezoekers. Maar door de vele barsten en scheuren, de invloed van wortelwerking (klimop), de barsten in het pad boven het portaal, het roesten van vrij liggende wapeningsijzers, ... takelt de grot snel af. Ook de aanpalende muren vertonen gebreken zoals uitbuiking, uitgespoelde voegen, ... en de beelden dienen dringend herschilderd. Een algemene restauratie van de grot en de aanpalende muren op korte termijn is aangewezen om gevolgschade te vermijden.

3.3. Interieur²³

Het **interieur** van de grot is opgetrokken volgens eenzelfde **koepelvormige cementrustieke techniek** waarbij de **wanden** en het **plafond** bekleed zijn met **imitatie rotswerk** en **druipstenen** bestaande uit **natuurstenen blokken** die door **cementmortel** aan elkaar zijn bevestigd (bijlage 3, foto 26-27). Aan de **ingang** is het **rotswerk** omgevormd tot een **wijwatervat** (bijlage 3, foto 28) en zijn sporen van **stalactietvorming** aanwezig. **Hardstenen tegels** vormen de overgang naar het interieur waar **afwisselend zwarte en witte cementtegels** liggen (bijlage 3, foto 29). Aan de **oostzijde** van de grot werden **twee voormalige vensteropeningen** gedicht, aan de overzijde bleef het **glas-in-lood-venster met gekrulde diefijzers** bewaard (bijlage 3, foto 30-31). Rechts achteraan leiden drie betonnen treden naar een opvallende metalen deur die niet binnen de grottypologie past (bijlage 3, foto 33). Deze geeft uit op een verbindingsgang achter de grot tussen het klooster annex school en de kerksite. Gezien de grot in erfpacht gegeven is aan de kerkfabriek van Sint-Pieters-Banden en Sint-Berlindis zal bij de restauratie de verbinding deur tussen gang en grot worden dichtgemaakt.

Het **robuuste, blauw betegelde altaar** met opschrift 'Ave Maria' is een latere toevoeging (bijlage 3, foto 32). Zowel het **Mariabeeld** op het altaar als het ertegenover geplaatste beeld van **Bernadette** zijn gemaakt van **gepolychromeerd plaaster** (bijlage 3, foto 34-35). Aan de muren zijn verschillende **plaquettes** en **giften** bevestigd uit dank aan Onze-Lieve-Vrouw. Vrij zeldzaam en uniek is het **houten**

---

²³ Fotobijlage: foto 26-38.

raamwerk met wassen ex voto's van onder andere een hoofd, tanden en benen (bijlage 3, foto 36). De ruimte is verder ingericht met **bidstoelen** en een **ijzeren kaarsenstandaard** (bijlage 3, foto 37-38).

3.4. Inventarisatie roerende goederen

Een aantal roerende goederen maken onmiskenbaar deel uit van de Lourdesgrot en ondersteunen de historische en volkskundig waarde: bv. de betonnen beelden van OLV van Lourdes en het beeld van Bernadette op de grot, de plaasteren beelden van OLV van Lourdes en Bernadette in de grot, het houten raamwerk met wassen ex voto's, plaquettes, giften, de kaarsenhouder, ...

cultuurgoederen

Het beeld van OLV van Lourdes in de nis en het beeld van Bernadette, beide op de rotsformatie, worden nominatief vermeld in het MB van 16 januari 2004 onder art. 2. Ze verstreken door hun historische en functionele band de erfgoedwaarden van de Lourdesgrot en hebben daardoor het statuut van cultuurogoed.

3.5. Omgevingsaanleg²⁴

De directe omgeving van de grot wordt ingevuld door een gekiezelde binnenplaats in rode mijnsplit waarop ook de drie toegangen uitgeven (bijlage 3, foto 21-22). Langsheen de **tuinmuur** en het **rotswerk** is begroeiing aanwezig die grotendeels bestaat uit klimop, maar ook **brede eikvaren en muurleeuwenbek**. Dergelijke muurvegetatie is gebonden aan door de mens gecreëerde stenige, doorgaans steile tot verticale standplaatsen, zoals oude muren. Deze zijn meestal niet meer zo egaal en bovendien opgetrokken uit materialen die makkelijker verweren, zoals **natuursteen** en **oude mortel**. Op die manier vormen ze een geschikte habitat voor muurplanten. Het kolonisatieproces duurt ongeveer 15 à 20 jaar waarbij op de kale muur eerst basten en scheuren tevoorschijn moeten komen die de voedingsbodem vormen voor de muurplanten²⁵.

Deze omgevingsaanleg van de Lourdesgrot dateert vermoedelijk uit het derde kwart van de 20ste eeuw. Hierop wijzen het gebruik van rode mijnsplit, dat ongeveer 2/3 van de tuin bedekt, en de typische planten en heesters zoals dwerg – of rotsmispel (*cotoniaster*), hulst (*Ilex aquifolium*), rododendron, Japanse muurcypres (*cryptomeria Japonica*), enz (bijlage 3, foto 23-24).

---

²⁴ Fotobijlage: foto 21-25.

²⁵ Muurvegetaties, *Ecopedia*, <https://www.ecopedia.be/encyclopedie/muurvegetaties> (Laatst geraadpleegd op 13 november 2018)

4. ERFGOEDWAARDEN

De Onze-Lieve-Vrouw van Lourdesgrot met omgeving is beschermd als monument bij ministerieel besluit van 16 januari 2004 omwille van het algemeen belang gevormd door de historische waarde en zal worden aangevuld met de historisch: in casu architectuurhistorische waarde, de volkskundige waarde en de technische waarde, zoals gedetecteerd tijdens het onderzoek.

4.1. Vastgesteld bij ministerieel besluit van 16 januari 2004: de historische waarde

Het ontstaan van de Lourdesgrot kadert binnen de oprichting van een vrouwelijke kloostergemeenschap te Grotenberge, waarvoor in 1875 het klooster met bijhorende grot werd gebouwd op initiatief van de vooraanstaande jurist August de Rouck die een belangrijke rol heeft gespeeld in de uitbouw van het katholieke leven te Zottegem. De keuze voor een Lourdesgrot kan gelinkt worden met de groeiende populariteit van Lourdes in het laatste kwart van 19de eeuw nadat de paus in de tuin van het Vaticaan in 1875 een replica van de grot in Massabielle liet bouwen en bijgevolg over heel Europa dergelijke grotten werden opgericht. Opgetrokken in datzelfde jaar, vormt de grot te Grotenberge dus een opmerkelijk vroeg voorbeeld van een Mariagrot in onze contreien. Beeldbepalend gelegen in de dorpskern van Grotenberge wordt verder de contextwaarde verhoogt door de directe aanwezigheid van de kerk en het voormalig klooster waartussen de grot ligt ingeplant.

4.2. Aanvullende erfgoedwaarden zoals gedetecteerd tijdens het historisch onderzoek

De historische, in casu architectuurhistorische waarde

De grot in Grotenberge is een mooi bewaard voorbeeld van een kleinschalige religieuze kloostertuin ten noordoosten van de kerk waarbij de bakstenen omheiningsmuren, de Lourdesgrot met uitwaaiende rotswanden en de tuinaanleg getuigen van een weldoordacht concept.

De grot vormt een representatief voorbeeld van de talloze 'vrije kopieën' van de echte Lourdesgrot waarbij veeleer het idee centraal staat in plaats van de exacte weergave. De grot beantwoordt aan het traditionele concept van een Lourdesgrot dat door zijn kenmerkende typologie bijdraagt tot de herkenbaarheid van de grot: een koepelvormige constructie met een verschijningsnis met Mariabeeld waarvoor het beeld van de knielende Bernadette werd geplaatst en waaronder een uitgespaarde ruimte met altaar werd ingebouwd, afgesloten door een smeedijzeren hek. Dit ensemble wordt nogmaals versterkt door de aanwezigheid van de bakstenen tuinmuur met toegang in rotsimitatie die het perceel omsluit en zo de intimiteit van de grot waarborgt.

De technische waarde

De grot is opgetrokken uit natuurstenen blokken die aan elkaar bevestigd zijn door cementmortel. Deze bouwwijze is een voorbeeld van één van de vroegste technieken van de cementrustiek of betontechniek die werd toegepast op verschillende bedevaartplaatsen vanaf het laatste kwart van de 19de eeuw. Visueel wordt zo een illusie gecreëerd van een rotsformatie die refereert naar de grot in Massabielle.

De volkskundige waarde

De grot is een materiële getuige van de intense Mariale volksdevotie die vanaf het laatste kwart van de 19de eeuw opbloede en later nog een opflakking kende in de naweeën van de Eerste Wereldoorlog – tijdens de zalig- en heiligverklaring van Bernadette – en na de Tweede Wereldoorlog. De grot werd in de loop der jaren verrijkt met diverse wassen ex voto's, paternosters en bedankingsplaatjes waarvan het grootste deel zich nog in situ bevindt. Deze materiële elementen getuigen van volkse devotionele gebruiken en duidt de bekendheid van de grot als plaatselijk bedevaartsoord.

5. BEHEERSVISIE EN DOELSTELLINGEN

Onderstaande beheersdoelstellingen zijn ontstaan op basis van onderzoek in situ, literatuur- en archiefonderzoek. Het sluit niet uit dat bij toekomstige werken en/of verder onderzoek gegevens bekend worden die ertoe leiden dat de omschreven beheersdoelstellingen verfijnd, genuanceerd of geïnterpreteerd worden.

5.1. Basisprincipes

Elke bescherming heeft tot doel om het erfgoed - hier het gebouwd en het landschappelijk erfgoed - zo goed mogelijk over te leveren aan toekomstige generaties. Het begrip 'bescherming' moet daarbij heel letterlijk genomen worden: de eigenaar is gehouden het monument te beschermen tegen beschadiging, vernieling en verwaarlozing (passief behoud) door middel van regelmatig onderhoud en herstel (actief behoud). In dat onderhoud en herstel moet de eigenaar rekening houden met de erfgoedwaarden, de erfgoedkenmerken en de erfgoedelementen die aan de basis lagen van de bescherming en zoals beschreven in de hoofdstukken 3, 4 en 5 van dit beheersplan. **Bewaren gaat daarbij voor vernieuwen.**

Voorgenomen onderhouds- en restauratieve ingrepen worden in (voor)overleg met Onroerend Erfgoed besproken. Elke beheersdaad vraagt om een geïntegreerde en duurzame aanpak waarbij de impact wordt afgetoetst aan de volledige site, in al zijn componenten: archeologisch, gebouwd en groen erfgoed. Ingrepen dienen de beschermde erfgoedkenmerken en -elementen te respecteren en te ondersteunen. Ze zullen een meerwaarde vormen voor de erfgoedwaarden van de site, en mogen de draagkracht ervan niet overschrijden. Ingrepen, verbouwingen en aanpassingen die onoordeelkundig of onherroepelijk zijn of die een verlies van de beschreven en gemotiveerde erfgoedwaarden impliceren, zijn niet toegestaan.

5.2. Beheersdoelstellingen voor het gebouwd erfgoed

De Lourdesgrot en de aanpalende tuinmuren met hekwerk

Het beheersplan wordt opgemaakt naar aanleiding van een totaalrestauratie van de Mariagrot en van de omgeving. Tot op vandaag maakt de grot deel uit van het religieuze leven in Grotenberge en wordt ze vaak bezocht door gelovigen. De kerkfabriek – die de grot in erfpacht heeft - wenst dit religieus gebruik in stand te houden en te ondersteunen door de restauratie. De specifieke typologie en architectuur van Lourdesgrotten laat weinig ruimte (ook letterlijk) voor andere functies of bestemmingen.

De grot bevindt zich momenteel in een "redelijke" conditie, die echter door de vele barst- en scheurvorming – en de daarmee gepaard gaande vorstschade - snel kan omslaan. Op sommige plaatsen is ook de ijzeren wapeningsconstructie vrij gekomen met roestschade tot gevolg. De aanpalende bakstenen tuinmuur die ter hoogte van de grot eveneens is afgewerkt met rotsimitatie, vertoont verschillende gebreken zoals o. m. uitbuiking en zettingsbarsten. Een algehele restauratie dringt zich dan ook op. Daarnaast dienen zowel het aanwezige hekwerk als de betonnen beelden van Maria en Bernadette, heropgewaardeerd door het verwijderen van de oude verflagen en het opnieuw schilderen van de objecten met aangepaste verven. Tijdens de restauratie zal de

verbindingsdeur naar de achterliggende ruimte die toegang geeft tot de school, worden dichtgemaakt.

In het begin van de 21ste eeuw werd de westelijke tuinmuur doorbroken met de intentie een fietsenstalling voor de aanpalende school op het perceel te realiseren. Dit project werd echter nooit uitgevoerd. Het herstellen van de muur zou – in samenhang met de heraanleg van het parkje - de intimiteit en besloten van de site ten goede komen.

Voor onderhoudswerken na de restauratie kan de brochure van Monumentenwacht ‘Onderhoud van betonnen erfgoed’ als leidraad gebruikt worden:

https://www.monumentenwacht.be/files/brochure_beton.pdf

Verwijderen van klimplanten

Op dit moment is de Mariagrot overwoekerd door klimop wat de grot een aangenaam, “groen” karakter geeft. Nochtans moet het gebruik van klimplanten met hechtvoetjes en hechtwortels zoals klimop, wingerd, klimhortensia, ... op cementrustiek absoluut vermeden worden. Dergelijke planten brengen op termijn altijd schade toe aan het object.

Momenteel houden de wortels de losse delen van de cementrustiek bij elkaar. De klimop wordt dan ook pas best verwijderd bij de start van de restauratiewerken. Indien men na de restauratie toch zou opteren voor een begroeiing over de grot en de tuinmuren wordt best gekozen voor een klimmer met blad, tak- of hechtranken aan een secundaire ondersteuning. Deze klimplanten zijn ecologisch interessant omdat ze maar een klein plekje grond nodig hebben en toch een groot volume aan groen en bloemen produceren.

Behoud van de muurvegetatie

In tegenstelling tot de wortels van klimop zijn de fijne haarwortels van muurvegetatie onschadelijk voor metselwerk. Muurvegetatie is gebonden aan door de mens gecreëerde stenige, doorgaans steile tot verticale standplaatsen, zoals oude muren. Deze zijn meestal niet meer zo egaal en bovendien opgetrokken uit materialen die makkelijker verweren, zoals natuursteen en oude mortel. Op die manier vormen ze een geschikte habitat voor muurplanten²⁶. Omdat het gemiddeld 25 tot 50 jaar duurt voor muurplanten tot ontwikkeling komen is het vanzelfsprekend muurvegetatie met de nodige omzichtigheid te behandelen tijdens de restauratie en behoud te beogen. Dit kan o.m. door:

- muurvegetatie af te dekken
- rond de muurvegetatie te restaureren
- planten uit te nemen en later terug te plaatsen. In de praktijk lukt dit niet zo vaak omdat na restauratie de milieu-omstandigheden vaak gewijzigd zijn, zoals vochthuishouding, samenstelling kalkmortel, hardheid en ruwheid van de voegen, schaduw, ...)
- sporen en zaden door de kalkmortel mengen en toepassen bij restauratie²⁷

---

²⁶ Muurvegetaties, *Ecopedia*, <https://www.ecopedia.be/encyclopedie/muurvegetaties> (Laatst geraadpleegd op 13 november 2018)

²⁷ MAES, KRUESE e.a., *Beschermde muurplanten. Ecologie en technische maatregelen bij beheer en behoud (Praktijkreeks Cultureel Erfgoed, aflevering 17, nr. 48)*, 19.

Mossen en algen zijn in veel gevallen onschadelijk, soms zelfs beschermd, en hoeven/mogen daarom niet verwijderd worden.

5.3. Beheersdoelstellingen voor de omgeving

De toepassing van cementrustiek in landschappelijk aangelegde parken kwam ten volle in ontwikkeling in de tweede helft van de 19de eeuw en werd zowel toegepast in burgerlijke als religieuze context. Hoewel voor Grotenberge geen tuinplan bewaard is, maakte de grot ontegensprekelijk deel uit van een totaalconcept waarbij de grot, de ommuring – deels met imitatie rotswerk – en de parkaanleg één geheel vormde met als doel een intieme ruimte te creëren waar de scholieren en gelovigen zich in alle rust tot Maria konden wenden.

Om de erfgoedwaarden te versterken dient voor het volledige perceel een nieuw tuinplan opgemaakt te worden waarbij de samenhang tussen de grot en de onmiddellijke omgeving opnieuw hersteld wordt. Het plan moet rekening houden met de restauratie van de nog aanwezige historische elementen van de landschappelijke aanleg, bepalen welke verdwenen elementen hersteld worden en welke 20ste-eeuwse ingrepen moeten/kunnen bewaard blijven. Het is evident dat de groenzone hierbij uitgebreid wordt naar de zone die nu bedekt is met rode mijnsplit. Evenwel dient rekening gehouden met (het eventuele behoud van) de brandtrap en de daarmee samenhangende evacuatiezone.

Dit tuinplan zou eigenlijk moeten kaderen in de volledige heraanleg van de kerksite, waarbij één globale visie wordt ontwikkeld voor de kerk met leilinden, de geasfalteerde parking met de vredesboom, het oorlogsmonument, de nutsvoorzieningen en het bushokje. Een vergroening van de kern versterkt niet enkel de beeldkwaliteit van de beide erfgoedplaatsen maar biedt ook de mogelijkheid om opnieuw een verbinding te leggen met het ertegenover gelegen kasteeldomein Breivelde.

Oplissing zoeken voor de brandtrap als storend element

De brandtrap van de aanpalende school, overschaduwde voor een deel het perceel van de grot wat als storend wordt ervaren. Het zou de erfgoedwaarde van de site ten goede komen indien de brandtrap verdwijnt. Als dit niet mogelijk is, dient nagedacht te worden over een oplossing om deze trap in de omgeving te integreren en zo het intieme karakter van het perceel terug te brengen.

Een oplossing zoeken voor het afwateringsprobleem op het terrein

De site rondom de grot hield af naar de ingang van de grot. Hierdoor vloeit bij regenweer heel wat water in de grot die schade toebrengt aan de natuurstenen vloer. Om dit probleem op te lossen kan ofwel het terrein heraangelegd worden ofwel een drainage voorzien worden voor de ingang van de grot.

5.4. ZEN-erfgoed

Op het afdelingsoverleg van 20 december 2018 werd de Onze-Lieve-Vrouw van Lourdesgrot te Grotenberge erkend als ZEN-erfgoed. De erkenning betreft enkel de grotconstructie met inbegrip van de daaraan vastzittende muren eveneens voorzien van een grotimitatie. Zie bijlage 4.

6. MAATREGELEN

6.1. Maatregelen op korte termijn

In afwachting van een volledige restauratie van de Lourdesgrot is het aangewezen de grot regelmatig te controleren op loszittende stenen die dan ook worden weggenomen. De verwijderde stenen worden bewaard om te hergebruiken tijdens de restauratie.

6.2. Maatregelen op middellange termijn (binnen drie jaar)

Totaalrestauratie van de grot, muren en hekwerk (fase 1)

De Lourdesgrot

- Verwijderen van de klimop (pas op het moment van de restauratie)
- Herstel van het opgaande muurwerk en de afdekking met keramische pannen
- Herstel van de cementrustiek door een gespecialiseerde firma
- Herstel van de ijzeren wapeningselementen na een grondig onderzoek van de toestand
- Herstel van het glas-in-lood raam meer bepaald het houtwerk, het gebroken glas, de diefijzers en de barst in de lekdrempel
- Ontroesten en herschilderen van het smeedijzeren hek
- Herschilderen van de betonnen beeldengroep met aangepast dampdoorlatende verven

Het cirkelvormige pad over de grot

- Herstel van het paden met behoud van de natuurstenen boorden
- Aanbrengen van een drainagesysteem

Conservatie en restauratie van de tuinmuren en het hekwerk

- Verwijderen van de begroeiing waarbij rekening gehouden moet worden met de waardevolle muurvegetatie
- Stabiliteitsonderzoek voor de uitbuikende tuinmuur.
- Plaatselijk herstel van de bakstenen muren en de dekstenen
- Verwijderen en herstellen van delen in mechanische baksteen
- Herstel van het voegwerk met compatibele kalkmortel
- Ontroesten en schilderen van het hekwerk

Herstel parkje (fase2)

- Opmaken van een aanlegplan waarbij de samenhang tussen grot en tuin opnieuw hersteld wordt en dat tevens kadert in een globaal aanlegplan voor de omgeving van de kerk
- Opnieuw aanleggen van de tuin

6.3. Onderhoudswerken

- Jaarlijks onderhoud van de begroeiing op en rond de grot: snoeien, wieden, onkruidvrij houden...

- Het schilderwerk van metalen onderdelen en elementen om de drie tot vijf jaar herhalen zodat onder meer de door roest aangetaste smeedijzeren hekkens bewaard blijven en dure herstellingen vermeden worden.
- De betonnen beelden van O.L. Vrouw en Bernadette om de drie tot 5 jaar herschilderen met dampdoorlatende verf
- Jaarlijks onderhoud van paden en wegen
- Jaarlijks onderhoud van de cementrustiek

6.4. Lijst van werken

Voorafgaand onderzoek

Aard der werken	Enmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
- Historisch en historisch- archivalisch, bouwtechnisch, materiaaltechnisch, of stabiliteits-technisch voorafgaand onderzoek noodzakelijk voor kwaliteitsvol beheer	X		n.v.t.*
- Monitoring (bv. inspectieverslag van Monumentenwacht) in functie van een concrete beheersingreep	X		n.v.t.*
- Analyse van cement/mortel	X		n.v.t.*

*: niet van toepassing: de vermelde bijkomende onderzoeken zijn niet toelatingsplichtig. Voorafgaand onderzoek kan in aanmerking komen voor een onderzoekspremie onder voorbehoud van de op dat moment geldende wetgeving en richtlijn betoelaagbaarheid van het Agentschap Onroerend Erfgoed.

Gebouwd erfgoed (fase 1)

Aard der werken	Enmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
Werfinrichting			
- de middelen die nodig zijn om de werken zelf uit te voeren zoals stellingen, hoogtewerkers, hijstoestellen, kranen, werkliften, enz.		X	
Bedaking			
- Algehele restauratie van het platte dak	X		
Metselwerk			
- Algehele restauratie van de bakstenen buitengevels en tuinmuren	X		
- Onderhoud en kleine herstellingen van metselwerk (zoals voegen met compatibele kalkmortel, plaatselijk herstel met recuperatie baksteen, ...)		Vijf jaarlijks	
- Onderhoud en kleine herstellingen aan de natuursteen (dorpels, ...)		Vijf jaarlijks	
- Werkzaamheden tegen opstijgend vocht in baksteen en natuursteen metselwerk	X		
- Verwijderen van de klimop	X		

PROVINCIE OOST-VLAANDEREN, Zottegem (Grotenberge): Onze-Lieve-Vrouw van Lourdesgrot
BEHEERSPLAN

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
Cementrustiek			
<ul style="list-style-type: none"> - Algehele restauratie van cementrustiek - Onderhoudswerken: <ul style="list-style-type: none"> o Regelmatige visuele controle o Vermijd indringend water door onderhoud van goten, regenwaterafvoer,... o Periodiek nazicht en plaatselijke, oppervlakkige herstellingen (fixeren van loszittende elementen, opvullen van barsten, scheurtjes herstellen...) o Reinigingswerken: verwijder vuil dat agressieve stoffen kan bevatten zoals graffiti, roestvlekken, vuil dat zouten of zuren bevat, oliën en vetten,... 	<ul style="list-style-type: none"> X X 	<ul style="list-style-type: none"> Jaarlijks Jaarlijks Jaarlijks Vijf jaarlijks 	<ul style="list-style-type: none"> X X X X
Ijzeren onderdelen			
<ul style="list-style-type: none"> - Herstel van de ijzeren (bouw)onderdelen - Onderhoud van de ijzeren (bouw)onderdelen in dezelfde kleur en met dezelfde verfsoort zoals gebruikt bij de restauratie (bv. schilderen van de smeedijzeren muurankers, diefijzers, vast hekwerk, hekken, ...) - Herstellen van de smeed- en gietijzeren toegangshekken en vast hekwerk 	<ul style="list-style-type: none"> X X 	<ul style="list-style-type: none"> Vijf jaarlijks 	<ul style="list-style-type: none"> X
Schrijnwerk en beglazing			
<ul style="list-style-type: none"> - Aanbrengen van geschilderd houten schrijnwerk van het grotraampje naar historisch model - Herstel en onderhoudswerken aan het houten buitenschrijnwerk (vb. deur, venster, ...) waarbij het uitzicht niet gewijzigd wordt - Schilderen van het buitenschrijnwerk in dezelfde kleur en met dezelfde verfsoort zoals gebruikt bij de restauratie 	<ul style="list-style-type: none"> X 	<ul style="list-style-type: none"> Vijf jaarlijks X 	<ul style="list-style-type: none"> X X
Beelden			
<ul style="list-style-type: none"> - Restaureren van de polychromie - Herschilderen van de beelden in dezelfde kleur en met aangepaste verven zoals bepaald bij de restauratie 	<ul style="list-style-type: none"> X 	<ul style="list-style-type: none"> Drie jaarlijks 	<ul style="list-style-type: none"> X
Wegen en paden			
<ul style="list-style-type: none"> - Herstel van de (half)verhardingen - Periodiek onderhoud van de (half)verhardingen 	<ul style="list-style-type: none"> X 	<ul style="list-style-type: none"> jaarlijks 	<ul style="list-style-type: none"> X

Landschappelijk erfgoed (fase 2)

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
Aanlegplan			
- Opmaak van een aanlegplan voor de beschermde site kaderend in een globaal groenplan voor de stadskern	X		
Houtig erfgoed			
- Aanplanten van nieuwe sierbeplanting	X		
- Aanplanten van (vervangende) houtige begroeiingen (hagen, opgaande bomen, ...)	X		
- Onderhoudsbeheer van houtige begroeiing (o.a. snoei-beheer sierheesters en bomen,...)		jaarlijks	X
- Onderhoudsbeheer van hagen (o.a. snoei-beheer,...)		2 tot 3x jaar	X
- Kappen, ruimen en afvoeren van organisch materiaal (o.a. kappen concurrerende begroeiing, afvoeren strooisel)	X	jaarlijks	X
Kruidachtige vegetaties			
- Beheer van kruidachtige vegetaties (o.a. onderhoud en herstel grasland, ...)		Jaarlijks	X
- Herstel van kruidachtige vegetaties	X		
Wegen en paden			
- Periodiek onderhoud van de (half)verhardingen		jaarlijks	X
- Aanleggen van paden	X		
Algemene werken die de erfgoedwaarden ten goede komen			
- Erfgoedgebonden onderhoud, zoals opgenomen in de forfaitaire lijst		X	

7. OPVOLGING EN EVALUATIE

Het beheersplan heeft een looptijd van 24 jaar. Op gemotiveerd verzoek, of op vraag van het agentschap, kan je het plan aanpassen. De procedure voor de aanpassing van een bestaand plan is dezelfde als die voor de goedkeuring van een nieuw beheersplan.

Over werkzaamheden die het regulier onderhoud overstijgen en over restauratiewerken zal de kerkfabriek verslag uitbrengen aan het Agentschap of de onroerenderfgoedgemeente en dit uiterlijk 6 maanden na uitvoering van de werken. Dit verslag wordt opgemaakt door de kerkfabriek of door de betrokken ontwerper. Het zal de aard van de werken beschrijven, de start- en einddatum van uitvoering vermelden en het resultaat van de werken visualiseren door middel van een fotoreportage.

De kerkfabriek is lid van Monumentenwacht. Na elke inspectie zal de kerkfabriek een digitaal exemplaar van de inspectierapporten overmaken aan het Agentschap Onroerend Erfgoed of aan de onroerenderfgoedgemeente.

7.1. Bijkomende premie van 10% voor 'voorbeeldige beheerders'

Vanaf 1 januari 2019 voorziet het agentschap Onroerend Erfgoed een bijkomende premie van 10% voor 'voorbeeldige beheerders' die een consequent en kwaliteitsvol onderhoud gedurende 6 jaar kunnen aantonen aan de hand van een onderhoudslogboek. Dit logboek bevat:

- een toestandrapport van de toestand zes jaar geleden;
- een recent toestandrapport van de huidige toestand;
- een overzicht van de (preventieve) maatregelen en onderhoudswerken die je de voorbije zes jaar uitgevoerd hebt.

7.2. Overgangsbepalingen:

Aangezien het onderhoudslogboek vanaf 2019 start, en er dus geen referentieperiode van zes jaar voorhanden is, kan **tot 2024** gebruik gemaakt worden van een overgangsregel. Er kan een aanvullende premie van 10% aangevraagd worden op basis van:

- een **toestandrapport** op het moment van de premie-aanvraag (rapport monumentenwacht, beheersplan, ...)
- een **opsomming van de werken** die je de afgelopen 6 jaar uitvoerde, met facturen en foto's voor, tijdens en na

7.3. Het onderhoudslogboek²⁸

1. Het toestandrapport van de toestand zes jaar geleden:

- beschrijving van de toestand van het onroerend erfgoed op een bepaald moment.
- goede kleurenfoto's met aanduiding op plan waar de foto's genomen en vermelding van de datum wanneer de foto's genomen zijn.
- kan opgemaakt worden door de eigenaar, een onderzoeker of ontwerper

---

²⁸ <https://www.onroerenderfgoed.be/het-onderhoudslogboek>.

- het recent toestandsrapport opgemaakt naar aanleiding van een premie-aanvraag bevat een beschrijving waaruit duidelijk afleidbaar is welke onderhoudswerken noodzakelijk zijn. ,
bv: toestand van het houten schrijnwerk: afbladerende verf aan de kroonlijst.

*De volgende documenten zijn geldig als een toestandsrapport voor **bouwkundig erfgoed**:*

- een rapport van Monumentenwacht
- een goedgekeurd beheersplan
- een restauratieverslag
- een toestandsrapport dat je zelf opmaakt of laat opmaken door een deskundige.

*De volgende documenten zijn geldig als een toestandsrapport voor **landschappelijk erfgoed**:*

- een goedgekeurd beheersplan.
- een toestandsrapport dat je zelf opmaakt of laat opmaken door een deskundige.

*Een toestandsrapport van **bouwkundig erfgoed** heeft aandacht voor de volgende elementen:*

- **gehele gebouw**
- **dak** (dakbedekking, dakaansluiting en dakdoorbrekingen zoals schoorsteen, luiken, lantaarn, ladderhaken)
- **dakwaterafvoer** (hemelwaterafvoer: goten, afvoerpijpen en hun onderdelen, eventuele relevante zaken in verband met riolering, drainage)
- **kapconstructie en zolder** (dakstructuur en aanverwante zaken)
- **draagstructuur en overspanning** (dragende structuren, buiten- en binnenmuren, kolommen, gewelven, vloeren, moer- en kinderbalken, fundering, balkon, luifels, borstwering, spitsboogramen)
- **schrijnwerk en beglazing** (buitenschrijnwerk zoals ramen, deuren, luiken, kroonlijsten, boordplanken, maar ook beglazing, glas-in-lood, glas-in-beton, hang- en sluitwerk en binnenschrijnwerk voor beschermde monumenten)
- **afwerking gevels** (metselwerk, voegwerk, bepleistering, betegeling, diefijzers, roosters, ornamenten)

*Een toestandsrapport van **bouwkundig erfgoed**, beschermd als **monument** heeft aandacht voor:*

- **schrijnwerk en beglazing** (binnenschrijnwerk zoals trappen, deuren, maar ook beglazing, hang- en sluitwerk)
- **afwerking en inrichting** (vloer-, wand- en plafondafwerking en aanverwanten zoals diefijzers, roosters, ornamenten, vast meubilair, los meubilair, klokken en klokkenstoel, toreuurwerk, orgel)
- **historische technische installatie**

*Een toestandsrapport van **landschappelijk erfgoed**, heeft aandacht voor de volgende elementen:*

- **Landschapseenheden** die vallen onder de lijst van landschapstypen:
  - kleine landschapselementen (als één structuur)
  - tuinen (zoals rozentuin, moestuin, ...)
  - parken (zoals arboretum, gemeente- of stadspark, ...)
- **Historische, structurele onderdelen** die afzonderlijk fysiek herkenbaar zijn:
  - herkenbare historische structuren, zoals motten, ommuringen, hoogstamboomgaarden, omwallingen, slotgrachten, ...

- herkenbare historische constructies, zoals ijskelders, kapelbomen, dreven, grotten, herdenkingsmonumenten, serres, paviljoenen, brugjes, ...
- wegen- en grachtenpatroon met een cultuurhistorische component of een vermelding in het beschermingsbesluit als waarde of beschermd object (kasseiwegen, onverharde wegen, historische wegen en paden)

2. Een recent toestandrapport van de huidige toestand

Per aanwezig element wordt de toestand beschreven, het eventuele probleem ervan en enkele foto's toegevoegd. Uit de beschrijving moet duidelijk blijken welke onderhoudswerken noodzakelijk zijn. Bijvoorbeeld: leien dakbedekking: losliggende leien op zuidelijk dakvlak.

3. Overzicht van de (preventieve) maatregelen en onderhoudswerken

In het overzicht van de (preventieve) maatregelen en onderhoudswerken wordt een opsomming gegeven van alle ingrepen die de voorbije zes jaar zijn uitgevoerd, vermeld hierbij:

- de datum
- een korte samenvatting van de ingreep: welk probleem verhielp het?
- indien van toepassing: de uitvoerder en de factuur
- een koppeling met het beheersplan
- foto's van de werken voor en na

Bijvoorbeeld:

Datum	Omschrijving van de uitgevoerde ingrepen	Verwijzing naar de maatregel in het beheersplan	Uitvoerder	Factuur
14/08/2014	nazicht cementrustiek, verwijderen van losliggende delen en opvullen van barsten	p. ..	zelf	0 euro
15/01/2015	Schilderen van het smeedijzeren hek	p. ..	aannemer X	1.500 euro
20/02/2017	herstellen bakstenen muur (plaatselijk hervoegen)	p. ..	aannemer Y	3.500 euro

Bijlage 5 bevat een tabel waarin de (preventieve) maatregelen, onderhouds- en restauratiewerken door de kerkfabriek kunnen genoteerd worden.

8. EXTRA TOEVOEGINGEN

BIJLAGEN	
Perimeter van gebied waarvoor beheersplan wordt opgemaakt (met schaal en N-pijl)	Hoofdstuk 1: Identificatie
Lijst van geplande werkzaamheden	Hoofdstuk 6: Maatregelen
Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating	Hoofdstuk 6: Maatregelen
Lijst van open erfgoed met aanduiding op kaart	Niet van toepassing
Lijst van ontsluitingswerken voor open erfgoed	Niet van toepassing
Lijst van cultuuroederen	Niet van toepassing
Bibliografie (overzicht referenties)	Bijlage 1
Historische bronnen	Bijlage 2
Fotobijlage	Bijlage 3
Lijst van ZEN-erfgoed met aanduiding op kaart	Bijlage 4
Invuldocument: overzicht van de (preventieve) maatregelen, onderhouds- en restauratiewerken	Bijlage 5